IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 32 L-ERBGHA, L-1 TA' MARZU, 1944. Nru. 32

IL-BIEDJA GHAZ-ZMIEN LI GEJ

(*Sejħa lill-Bdiewa mis-Sur H. HIRST, M.Sc., N.D.A., N.D.D., A/Direttur tal-Biedja*)

IL-GWERRA ġiebet risq lill-biedja b'mod li qatt ħadd ma basar bih. Minn faqar, prezzijiet baxxi ta' prodotti u dejn li dawn ikkaġunaw, il-biedja tal-pajjiż irnexxielha tkompli miexja, bis-saħħa ta' l-iżvilupp ta' l-annimali tar-raba', sakemm—kważi sal-bidu ta' l-assedju li kellna—bil-kemm kienet tifdi.

Ma' tul l-assedju l-bdiewa kienu xxurtjati li l-kontroll ta' l-affarijiet tal-biedja kien f'idejn id-Dipartiment tal-Biedja, li, għalkemm qiegħed l-interess tal-pajjiż qabel kollox, fehem sewwa illi l-bdiewa għandhom ikollhom qligħ xieraq, anzi qligħ tajjeb, għax-xogħol tagħhom taħt l-agħar kondizzjonijiet. F'xi pajjiżi l-kontroll tal-prodotti tal-biedja tħalla f'idejn Dipartiment tat-Tqassim ta' l-Ikel li kien immexxi minn nies li ma jifhmux fil-biedja.

Nies pubbliċi għolja waħħlu fil-bdiewa li talbu prezzijiet bil-bosta għoljin għall-prodotti li kienu meħtieġa għall-ħajja. Il-bdiewa, għandna nistqarru, li huma nies li ħadmu iebes u li ippruvaw jiksbu l-aħjar prezzijiet meta l-prodotti kellhom suq tajjeb, u b'hekk iħallsu ftit minn djunhom u biex iwarrbu xi ħaġa biex jixtru annimali u jagħmlu dak li jinħtieġ meta ż-żmien u l-kondizzjonijiet jippermettu.

Il-ftit bdiewa li ħasbu minn qabel u kellhom xi raba' saqwi fil-kobor, għamlu flus sewwa; iżda dawk tal-bagħli u ħafna oħrajn magħhom, ma qalgħux ħlief biex jħallsu dejnhom u biex iwarrbu xi ftit flus għaż-żmien li ġej.

Bħala missier, id-Dipartiment tal-Biedja, ħa interess għall-ġid tal-bdiewa. Huwa inkoraġġixxa prezzijiet tajbin, iżda ma ħalliex prezzijiet eżaġerati għaliex dawn kienu joħolqu għana falz għal ftit żmien li l-lum jew għada kien jispiċċa fix-xejn.

Prezzijiet garantiti u sussidjati bi produzzjoni iżjed milli jiflaħ is-suq tal-pajjiż tista' biss iġġib taħwid fis-swieq. Prezzijiet għoljin fil-pajjiż ma jħallux li wieħed jesporta bi qligħ u jħajru lill-konsumatur għal dawk il-prodotti li jiġu b'orħos minn barra. Il-bdiewa għandhom jiftakru illi l-bdiewa jagħmlu mill-ħamsa waħda tal-popolazzjoni ta' dawn il-gżejjer u għalkemm il-biedja hi l-vera u l-unika industrja ta' dawn il-Gżejjer, il-bżonnijiet u l-interessi ta' l-erba' parti l-oħra tal-popolazzjoni jinħtieġ li jitqiesu u jiġu moqdija.

Il-bdiewa għandhom ukoll jiftakru illi s-sussidju kbir li ngħata għall-prodott tal-patata tax-xitwa tal-1942-1943 u tal-qmugħ tal-1942 u 1943 ġew minn flus Imperjali—jiġifieri minn bwiet min iħallas it-taxxi fl-Ingilterra. Dawn is-sussidji kien hemm raġuni għalfejn jingħataw dak iż-żmien għaliex bihom il-produzzjoni żdiedet u b'riħet hekk il-poplu sab x'jiekol fi żmien meta Malta kienet imblukkata. Issa illi l-Mediterran jinsab miftuħ u jistgħu jinġiebu ħwejjeġ ta' l-ikel meħtieġa, il-bżonn illi nieħdu l-iżjed produzzjoni qawwija mill-art m'għadux hekk jinħass. Il-flus ta' Fondi Imperjali jinħtieġ issa jmorru, safejn hu possibbli, minn sussidji lokali, għal ħwejjeġ iżjed neċessarji tal-gwerra.

Għalkemm il-gwerra tbiegħdet minn din l-art, aħna għad irridu nirbħuha u l-flus jinħtieġ imorru f'dak li jinħtieġ biex is-suldati tagħna jkollhom l-aħjar armi biex jitnaqqas it-telf tal-ħajja u biex in-nies ta' l-Ewropa meħlusa jkunu jistgħu jiġu mitmugħin, imlibbsin u jkollhom x'imkien fejn joqogħdu. Minn hekk il-bdiewa għandhom jaraw illi ma hemmx iżjed ċans illi l-bidwi jkollu sussidju.

Minn hekk jidher ukoll illi l-biedja trid issib hi stess is-salvazzjoni tagħha. F'dan ix-xogħol id-Dipartiment tal-Biedja jinsab lest biex juri t-trieq.

Id-Dipartiment tal-Biedja jixtieq li ma jħallix il-biedja tal-pajjiż terġa' taqa' lura fil-fallimenti u djun li kienet fih fl-imgħoddi. Tiħdux għal dawk in-nies li jiġu jgħidulkom li aħjar kif konna qabel jekk ma tixtiqux li terġgħu tibdew taħdmu, tista' tgħid, għalxejn. Forsi aħna ġġilidna din il-gwerra—sofrejna t-telf ta' ħbieb u qraba mill-attakki tal-għadu u bqajna neqsin minn ħafna affarijiet—biex nerġgħu biss għaż-żmien l-imgħoddi tal-faqar, injuranza, għajb u dejn? Għax dak hu li jfisser iż żmien tas soltu għan nies tar-raba'. Dak ir-raġel li jrid li mmorru lura għaż-żmien ta' qabel il-gwerra, għal dak li jolqot il-biedja, hu iktarx wieħed minn dawk li fl-imgħoddi għamel qligħ tajjeb mix-xogħol tal-bidwi. Id-Dipartiment tal-Biedja jrid li l-bidwi jkun kapaċi jikkultiva prodotti li tagħhom nafu żgur li jsib bejgħ bi prezz xieraq, għalkemm mhux bilfors garantit; irid li huwa jkollu sigurtà fuq il-qbiela biex ikun jista' jġib il quddiem ir-raba' tiegħu bl-istess tama daqs wieħed li għandu r-raba' tiegħu, u li, madankollu, ikun jista' jagħmel dan mingħajr ma jimpjega l-kapital tiegħu biex jixtrih. Hu jrid illi l-bidwi jkollu l-flus jew mezzi biex isselifhom b'imgħax żgħir biex ikun jista' jixtri żerriegħa, demel artifiċjali, u bhejjem tar-raba'. Fuq kollox, jixtieq li jeqred l-injuranza, li jħarreġ il-bdiewa żgħażagħ fil-metodi moderni tal-biedja, u biex imexxi 'l quddiem industrji ġodda bħalma hi dik li tagħmel il-*bacon*, u l-produzzjoni taż-żerriegħa tal-ħxejjex u tal-fjuri għas-safar.

Malta tista' u għandha jkollha minnha nfisha biżżejjed annimali tar-raba'. Aħna nistgħu nipprovdu kemm neħtieġu ħalib, bajd, ħaxix u laħam għall-konsum tal-pajjiż. Biex niksbu dan, il-Gvern ta l-kelma biex iġib l-aħjar annimali tar-razza u biex ikabbar is-saqwi b'mod illi aħna ma jkollniex bżonn inġibu ġwież minn barra.

Kullma jkun jinħtiġilna li nġibu minn barra huwa l-ful, qamħ ir-rum, qaraboċċ, u żerriegħa tal-qoton. Ir-raba' tagħna jiġi mdemmel tajjeb bis-saħħa ta' dawn l-annimali. Il-bdiewa jafu x'jista' jsir bl-industrja tal-majjali—billi tiġi ipprojbita l-importazzjoni tal-qżieqeż ħajjin u tal-porku frisk fil-mument tajjeb—u billi l-Gvern ġieb minn barra razza pura ta' ħnieżer bojod kbar u daħħal metodi ġodda tat-tilqim kontra l-mard, aħna mhux biss kellna biżżejjed majjali fil-pajjiż, iżda wkoll żidna l-konsum tal-porku billi kien ta' l-aħjar kwalità, naqqasna ħafna l-mard minn fuq l-annimali u ipprovdejna ruħna bi kwantità sabiħa ta' demel.

Dak li sar għall-majjali jista' jsir għall-ħalib, bajd, ċanga, inbid, *bacon* u ġobon—basta l-bdiewa jimxu fuq dak li juri d-dipartiment. Fis-swieq tal-prodotti, iżda, il-bdiewa jaħdmu huma stess is-salvazzjon tal-biedja.

L-ewwelnett jinħtieġ illi jiġu ikkultivati dawk il-prodotti u biss kemm jinħtieġ minnhom għall-konsum tal-pajjiż. Il-Kontroll tal-Ħaxix li għamel il-Gvern, issa jagħtina fuqhiex naraw dwar il-kwantità tal-bżonnijiet tal-pajjiż. Għaldaqshekk, jekk il-bdiewa jixtiequ huma jistgħu jirrangaw malajr il-produzzjoni skond ma jinħtieġ il-pajjiż, mingħajr ma nittantaw nagħmlu prezzijiet għolja.

La l-prezzijiet ma jkunux għoljin ikun jinħtieġ illi l-bdiewa jiksbu l-parti l-kbira tal-prezz li bih jinbiegħ il-

(*Jissokta fil-faċċata 3*)

KORRISPONDENZA

IL-BIEDJA WARA L-GWERRA

Sur Editur,

Prodott ieħor li jinbagħat għas-safar bi kwantità mhux ħażin huwa l-basal, iżda, jisgħobbina ngħidu, li għalkemm il-patata ta' Malta, meta tkun magħżula u ippakkjata kif imiss, kienet imfittxa tajjeb fl-aħjar swieq, il-basal tagħna ftit li xejn qatt qajjem interess fix-xerrejja ta' barra.

Sa ċertu pont ix-xerrejja kellhom raġun biex ibigħu għaliex il-kwalità, il-varjetà u l-ippakkjar tal-basal Malti ma kien qatt dak li jista' jħajjar lil min ifittxu.

Barra minn dan, iż-żmien li fih wieħed kellu ċans li jesporta, kien qasir wisq. Il-basal ta' l-Eġittu kien jibqa' jiġi esportat sakemm tibda l-esportazzjoni tal-basal ta' Spanja u għalhekk l-intervall kien minn dejjem qasir wisq biex wieħed jilħaq jaqbad suq bil-prodott tagħna.

Il-kwalità tal-basal tagħna kieħet mill-agħar. Biex wieħed jilħaq ftit fil-ħin, ħafna mill-prodott kien jinqala' kmieni u xi daqqiet kien ikun għadu ilma. Il-varjetà kienet ibbastardat ruħha b'mod li ġie żmien li ma kontx tagħraf jekk fil-qfief kienx ikun sura ta' basal jew ta' pipi. Id-Dipartiment tal-Biedja, f'dawn l-aħħar snin, kien għamel minn kollox biex jirranġa l-affarijiet, kemm f'dik li hija kwalità u kemm ukoll f'dak li huwa ippakkjar, iżda kien jinħtieġ kontroll aktar qawwi u akbar biex wieħed iħawwem u jipperswadi lill-bdiewa u lill-espurtaturi, sistemi ġodda.

Meta kienet inqalgħet il-gwerra ċivili Spanjola, kif kien ġara fil-patata, kien ġara fil-basal. It-talba kibret qatigħ u li kieku l-prodott tagħna kien kif imissu jkun konna nirbħu mhux biss is-suq Ingliż, iżda swieq oħra wkoll. L-uniku riżultat li ħadna mill-vantaġġ tal-gwerra ċivili Spanjola dwar il-basal, kien dak li aħna wrejna lil ħafna pajjiżi kemm il-kwalità tal-basal tagħna kienet mill-agħar.

Jeħtieġ għalhekk li naħsbu sewwa minn issa biex inrawmu varjetà tajba u neqirdu għal dejjem il-varjetà bagħlija li għad baqgħelna. Il-Fergħa taż-Żrieragħ tad-Dipartiment qiegħda taħdem b'ħerqa kbira għal dan il-ħsieb u nittamaw li r-riżultati jkunu tajba. Il-basal Eġizzjan u Spanjol huwa sabiħ u tajjeb, iżda hemm kwalità ta' basal ieħor, li f'Malta kienet inġiebet iż-żerriegħa tiegħu mill-Arġentina u mill-Ungerija, li mhux biss iħajrek, iżda isaħħrek: kulur id-deheb, tajjeb fit-togħma u jżomm żmien twil.

L-aħjar kwalità ta' basal li għandna f'Malta bħalissa huwa dak magħruf bħala basal tas-Siġġiewi. Għalkemm jilħaq ftit aktar imwaħħar mill-basal l-ieħor, iżda huwa itjeb u jinżamm żmien wisq itwal mill-basal ta' nħawi oħra. Iż-żerriegħa ta' dan il-basal xterdet ħafna mal-Għejjer tagħna u nittamaw li tkompli tixxerred għall-ġid tal-bidwi u tas-swieq barranin.

B'daqsxejn tal-għaqal, ippakkjar tajjeb u għażla birreqqa, it-tfittxija għal basal tagħna għandha tikber u mhux biss nirbħu s-swieq li tlifna, iżda ngħollu l-isem ta' dan il-prodott u nġibuh indaqs ma' dak ta' pajjiżi oħra.

J. ORLANDO SMITH.

:x:

TABBANDUNAX IS-SERDUK

(*C. Żammit Marmarà M.B.E.*)

Dawk kollha li għandhom it-tiġieġ bis-serduk magħhom, l-iżjed jekk huma jżommu s-serduk bil-ħsieb li jkollhom il-bajd għat-tfaqqis, għandhom joqogħdu attenti dejjem għaliex bosta drabi jiġri illi s-serduk jew jimrad jew ma jibqax tajjeb iżjed, imħabba nuqqas ta' l-ikel li jiġi milli huwa jkun galantom wisq.

Nistħajjel li l-bdiewa u wħud mid-dilettanti jaqbdu jidħku meta ngħidu li serduk kultant ikun galantom wisq! Idħku kemm tridu, imma dak li qegħdin ngħidu hu kollu minnu. Għaldaqshekk idħak u tgħallem.

Jekk serduk ikunx galantom wisq int malajr tista' tinduna. Meta tagħti l-ikel lit-tiġieġ, oqgħod għajnejk fuq is-serduk. Jekk hu serduk galantom, allura ma jmissx mill-ikel qabel jara illi t-tiġieġ tiegħu xebgħu jieklu.

U hawn hu fejn jista' jbati hu. Xi minndaqqiet jiġri illi t-tiġieġ jieklu kollox qabel ma s-serduk jilħaq jiekol bizzejjed; xi mindaqqiet jiġri li lilu ma jmissu xejn. Id-disgrazzja hi li iżjed ma jkun serduk tajjeb iżjed issibu galantom, u għalhekk l-iżjed li jbatu huma s-sriedak galantomi.

Is-sriedak tajba jeħtieġ li wieħed jibża' għalihom. Jekk is-serduk jibda ma jmissx ikel biżżejjed, hu naturalment jimrad, u jekk ma jimradx jitlef ħafna mill-qawwa tiegħu. F'dan il-kas il-bajd li tieħu tat-tiġieġ, jekk tqiegħdu taħt il-qroqqa, ħafna minnu ma jfaqqasx.

Meta tara illi s-serduk iġib ruħu bħalma fissirna, allura jkun dmirek li tagħalqu għalih waqt l-ikel u titimgħu waħdu. Li serduk ikun galantom la hu vizzju u l-anqas mhi virtù li jitfaċċaw f'salt. Dan ifisser li int ma għandekx bżonn toqgħod iż-żmien kollu tosserva t-tiġieġ u s-serduk. Daqsxejn ta' attenzjoni fl-ewwel tliet ġimgħat li huwa jdum għandek malajr turik xi kwalità ta' serduk għandek.

IL-BIEDJA F'MARZU

(*Editur tal-Propaganda*)

Fil-Għalqa

Frar wera sniem, jew aħjar difrejh inħassu ġmielhom, għax bħalma semmejna fil-qwiel ta' Frar fin-Nru. 30 ta' "Il-Bidwi", għal dak li hu bard, "Jannar kiefer, iżda Frar bid-dwiefer". Marzu, madankollu, ma nistgħux ngħidu li jista' jinzerta inqas minnu; xi mindaqqiet ġie li nsibu illi l-qawl qadim ta' "Marzu marzellu in-nanna ħarqet il-moxt u r-rixtellu" huwa tassew minnu. F'Marzu jiġi li l-bard jibqa' wkoll jinħass sewwa u n-"nanna jkollha taħraq il-moxt u r-rixtellu tan-newl" biex ittaffi l-bard.

Din is-sena l-kesħa donnha mhix ser tonqos malajr. F'Marzu tiġi li tagħmel il-ġlata u din erħilha tagħmel il-ħsara lill-uċuħ. Il-prodotti donnhom m'għandhomx saħħa jikbru għax l-art kiesħa wisq u tagħmel sewwa jekk tgħin il-ħmiemel u l-għelejjel bi ftit Sulfat ta' l-Ammonja. F'dan ix-xahar, kif l-arja tisħon xi ftit, il-prodotti li laħqu nebbtu jibdew dlonk jikbru, jiżahru u jfuru.

Jekk naraw li l-ajru xxotta, għal ħruġ Marzu, nagħmlu tajjeb jekk insaqqu xi prodotti tal-patata, ful, basal u piżelli. Għall-aħħar ta' Maru jixxettel it-tadam u tinżara' l-bħajra.

Fil-Ġnien

Iżra' l-istess ħxejjex li semmejna għax-xahar ta' qabel, fosthom ukoll il-qara' twil, il-brinġiel, it-tadam, il-basal, il-ħass u l-fażola għall-aħdar jew għan-nixxef. Imborġa l-krafes, il-kurrat, u orbot l-indivja. Tista' tħawwel it-tadam bil-flanni jew fil-misruq għas-saqwi. L-indivja li ma tintrabatx ma tinbiegħx ħlief għall-annimali.

Fil-Ġnien tas-Siġar tal-Frott

Agħżaq u, jekk hemm bżonn, demmel is-siġar tal-larinġ u. fejn ma jissaqqiex, naddaf il-ħaxix ħażin minn madwar is-siġar tal-frott irqiq, għax inkella l-ħaxix ħażin jerda' ħafna mit-tira tal-ħamrija. Issokta kultant bixx it-tilqim kollu sakemm iraħħas u juri li qabad. Jekk l-art tixxotta żomm dejjem nidjin il-bċejjeċ u t-tarqid biex dan ixenxel. Oqgox u naddaf id-dwielj mill-ħaxix ħażin. Dur dawra s-siġar tal-frott irqiq għal xi friegħi niexfa. Qassar xi ftit il-friegħi twal.

Twissija

Il-bdiewa m'għandhomx jinsew li issa hemm liġi li tobbliga lill-bdiewa jaqilgħu u jaħarqu l-budebbus.

L-INDIVJA

Tisma' ħafna bdiewa jilmentaw dwar il-prezz baxx ta' l-Indivja. L-Indivja, kif qiegħda tinġieb fis-suq ħadd ma jridha. Hi ħaġa li jafha kulħadd li meta wieħed jixtri din il-ħaxixa dejjem jistaqsi għall-**Indivja Bajda**. Il-bdiewa biex inaqqsu x-xogħol m'għadhomx jorbtuha. Iżda jekk wieħed iħares lejn il-lista tal-prezzijiet malajr jinduna li hemm prezz għall-indivja ħadra (li tkun morra tosku) u hemm prezz wisq iżjed għoli għall-indivja bajda li tkun marbuta. L-indivja m'għandhiex iddum marbuta inqas minn għaxart ijiem. Il-prezz tal-indivja bajda ilu hemm tul l-istaġun kollu. **Mela ibda orbotha mil-lum u ikseb prezz tajjeb.**

'L HAWN U 'L HINN

FIR-RAZZETT U FIL-GHALQA

(*E. Bajada, Uff. Distr. Mosta*)

Il-koltivazzjoni tal-qoton f'Malta u Għawdex, tista' tgħid spiċċat għal kollox. Ir-rebbiegħa li għaddiet, f'xogħol ta' staħriġ ta' wċuh, fejn dorna l-imdied il-kbar ta' raba', ma ltqajniex ħlief ma' xi nofs tomna biss miżrugħa b'dan il-prodott. Anqas din il-gwerra li ġiebet magħha nuqqas ta' ħwejjeġ ta' lbies ma ħajret lill-bidwi jikkultiva l-qoton.

Kien żmien meta f'Malta u Għawdex il-qoton kien jinħadem ħafna għax il-prodott kien iġib il-flus it-tajba. Nisthajjel li għad baqa' ħafna xjuħ li għadhom jiftakruh dak iż-żmien. Imma, imbagħad, laħqu swieq oħra li tagħna ma setgħu qatt jikkompietu magħhom u, bil-mod il-mod, il-kultivazzjoni dejjem bdiet tonqos sakemm il-lum, kif naraw, waslet fix-xejn.

Mal-qoton qiegħda tnin ukoll is-sengħa ta' l-insiġ — sengħa li għaliha Malta kienet imsemmija ħafna sa mill-eqdem żmenijiet u li kienet tħaddem ħafna nies. U d-daqqaq tal-maħluġ li bil-qaws, iċ-ċikk u l-watal tiegħu kien tassew fih x'tara' u x'tisma', spiċċa u dieb ukoll donnu qatt ma kien!

* * *

"KWESTA" — Kelma li l-bdiewa ta' dawn in-naħiet jużaw sikwit u li twieġeb għall-kelma *zone* jew *area* fl-Ingliż. Ngħidu aħna: "l-aħjar biċċa raba' f'din il-kwesta" jew "kwesta raba' tajba". Stramba, hux!? Ngħid għalija ftit li xejn iddoqqli u jidhirli li "xaqliba" jeħ "naħa" jiftiehmu aħjar.

* * *

Majsi ta' Bandallu jgħid: "Għad jiġi żmien, u ma jdumx, li ħafna raba' għad ikollu jintelaq ħtija tal-ħsara kbira li qiegħda tikkaġuna l-ħaxixa Ingliża. Tgħid meta sejrin jiddikjarawlha gwerra!?"

———— :x: ————

IL-BIEDJA GHAŻ-ŻMIEN LI ĠEJ

(*Jissokta mill-ewwel faċċata*)

ħaxix lix-xerrej. Il bdiewa għandhom jiftakru wkoll li qabel il-gwerra, is-Siġġiewi laħqu biegħu xkora pastard *sixpence* fil-waqt li fil-Belt jew tas-Sliema l-pastard jinxtara 2d. u 3d. il-waħda. Ukoll issa hemm spejjeż wisq fil-bejgħ tal-ħaxix. Il-bidwi għandu għallinqas jieħu tliet kwarti mill-prezz li jġib il-ħaxix meta jinbiegħ lil min jiekol.

Dan ifisser illi n-nies li hemm bejn il-bidwi u l-konsumatur ikollhom fil-bejgħ tal-prodotti jinxorbu mill-Kooperattivi tal-Bdiewa. Bdiewa dan l-aħħar ivvutaw favur illi l-Kooperattivi jibdew jaħdmu mill-iżjed fis—imiss lilhom issa li jaraw li l-Kooperattivi jibdew mill-iżjed fis u li l-kontroll tal-affarijiet tal-biedja jingħata f'idejn dawn il-Kooperattivi.

Il-Għaqda Nazzjonali tal-Bdiewa ġa mexxiet bidu tajjeb f'xi rħula. Il-Għaqda Nazzjonali tal-Bdiewa ma ddumx ma tistieden ukoll lil dawk il-bdiewa kollha li ma humiex fil-Għaqda, biex jagħżlu l-Kumitati Distrettwali. Lil dawn il-Kumitati jingħataw il-kwantitajiet ta' prodotti li naħsbu li għalihom ikun hemm suq; huma jkollhom iqassmu dan skond ma jiħtieġ ir-raħal, kif ukoll iqassmu s-sehem ta' biegħa għas-suq.

Jekk dan jirnexxi, u jirnexxi żgur, il-Kumitat Distrettwali, biż-żmien, ikun mistieden biex jitwaqqaf bħala "Għaqda Kooperattiva tal-Biedja" u jkollu xogħol differenti x'jagħmel. Jekk xi bdiewa li jridu jagħmlu għall-ewwel ftit xogħol għall-ġid tal-biedja tagħhom, l-iktar dawk li kienu msifrin u jafu s-swieq ta' barra kif jinħadmu, jersqu biex jingħażlu fil-Kumitat Distrettwali, m'għandux ikun hemm diffikultà biex imexxu l-kultivazzjoni tal-prodotti tas-sajf bħalma huma t-tuffieħ tadam, qara' aħmar, eċċ., u biex jimmaniġġaw il-patata tas-Sajf.

Il-bdiewa ta' Malta jiħtieġ jingħaqdu għall-interess tagħhom ilkoll. Huma jistgħu jibnu l-futur tagħhom u ma jagħtux kas ta' dawk li jgħidulhom li aħjar kif konna qabel —iż-żmien ta' qabel ifisser dejn u għajb. Bil-"Għaqda" il-bdiewa jistgħu jżommu r-risq, bil-firda bejniethom jistgħu biss jerġgħu jegħerqu fl-ilma li kienu fih qabel.

IL-BASAL

(*Jissokta minn "Il-Bidwi" Nru. 31*)

It-tnaqqija tal-ħmiemel mill-ħaxix ħażin hija meħtieġa u ta' vantaġġ kbir għall-pjanti, l-iktar meta dawn ikunu għadhom żgħar. Biex il-gabillott ikollu l-qnatar ta' basal oħxon jeħtieġ li jħawwel ix-xtieli f'art maħduma, mdemmla u mrewħa. Art ta' traba ħamra grassa hija itjeb għall-basla. Naqxa jew tnejn wara t-taħwil tavanza sewwa l-basla, il-għaliex barra li tnaqqilha l-ħaxix ħażin iżżommilha wkoll it-tira ta' l-art. Ma hemmx xi ngħidu, ftit *Sulfat ta' l-Ammonja* jġib miegħu r-risq lill-basla u biha dlonk taraha tiħxien wara ftit taż-żmien. L-għadu prinċipali tal-basla huwa l-bont. Meta l-pjanti jitħawlu bikri iktarx li jitfaċċa l-bont; dan jiddependi wkoll mill-għażla tal-basla għaż-żerriegħa.

Il-bdiewa tagħna jużaw jagħżlu l-isbaħ basal għal dan l-iskop u jgħoddsuh ma' xi ħajt kenni u xemxi biex minnhom jieħdu ż-żerriegħa għall-imxietel tagħhom. Hawn Malta, li għandha klima tajba u xemx sħuna biżżejjed, għandna l-vantaġġ li l-basla taż-żerriegħa ġġib ruħha tajjeb u tagħmel kwantità ta' żerriegħa. U għal din ir-raġuni, id-Dipartiment tal-Biedja qiegħed jaħseb biex jagħmel Industrja fil pajjiż taż-żerriegħa, mhux biss tal-basal, imma wkoll ta' xi prodotti oħra li jistgħu jinbagħtu barra minn Malta. Il-basla hija waħda mill-prodotti li l-iżjed għandha tirnexxi għal dan l-iskop. Jekk wieħed jagħraf jagħżel sewwa l-kwalità u jikkultivaha għaż-żerriegħa.

Minn żmien ilu, Malta kienet dejjem tipproduċi kwantità kbira ġmielha ta' basal u għalhekk is-suq tal-basal kien ftit jew xejn baxx. Sa ftit qabel din il-gwerra Malta kienet tesporta ħafna basal f'pajjiżi barranin; ħafna basal kien jinbagħat fl-Olanda, fl-Iskandinavja, fin-Norveġja kif ukoll f'xi pajjiżi tal-Ġermanja. Sfortunatament, billi dawn il-pajjiżi jinsabu bħalissa maħkuma mill-għadu dawn is-swieq barranin huma mitlufa għas-suq tal-basal tagħna. Iżda nittamaw f'Alla illi dawn l-istess pajjiżi ma jdumux ma jerġgħu jinfetħu għalina u naturalment is-suq tal-basal għandu jiġi f'posizzjoni aħjar milli kien qabel il-gwerra. Imma biex dan jista' jirnexxi hemm bżonn li l-kwalità u l-mili tal-basal minn Malta għal dawn il pajjiżi jiġu ikkuntrullati biex inkunu nistgħu nogħġbu lis-swieq barranin u b'hekk inkunu nistgħu wkoll naqbdu swieq ġodda.

(Tmiem).

———— :x: ————

KUMITATI ĠODDA TAL-GHAQDA NAZZJONALI TAL-BDIEWA

BIRKIRKARA

President: Anġlu Debono (26, Sda. Għar il-Gobon);
Segretarju: Joseph Briffa (Msida Str., Liban Lane 1);
Membri: Joseph Micallef; Francis Sciberras; Emanuele Zammit.

MELLIEHA

President: Joseph Camilleri (20, High Street);
Segretarju: Anthony Vella (1, Parish Street);
Kaxxier: Pawlu Borg;
Membri: Feliċ Caruana; Joseph Caruana (High Str.); Ċensu Borg; Joseph Caruana (Parish Str.).

RABAT

President: Pawlu Vella (Nigret Road);
Segretarju: Ġużepp Abela (il-Platt), Għeriexem St., 79.
Kaxxier: Ġorġ Cortis;
Membri: Pietru Borg; Karmnu Portelli; Ġanni Gauci; Ċensu Azzopardi.

NAXXAR U GHARGHUR

President Onorarju: Il-Kaptan Vassallo;
President: Joseph Xuereb (32, Coronation Street), Naxxar;
Segretarju: Anġlu Mifsud (Tas-Sajtora), Castro Street, Naxxar.
Membri: Nazzareno Xuereb (ta' Grima), Naxxar; Piju Sant. Sophia Alley, Għargħur; Aġlu Mifsud (ta' Lobert), Naxxar.

IL-BUDEBBUS

(*C. Penza*)

FIL-HARGA ta' "Il-Bidwi" ta' l-1 ta' Jannar, is-Sur Karm Zammit-Marmarà, kiteb artiklu importanti dwar il-Budebbus, ħaġa li jisgħobbini ngħid li l-bdiewa tagħna għad ma jistgħux jifhmuha. Huma ma jistgħux jifhmu l-ħsara li jagħmel il-budebbus fir-raba' tagħhom u f'ta' ħaddieħor; għad għandhom f'rashom li l-fula ittalla' minnha nfisha l-budebbus, jiġifieri li l-fula għandha s-setgħa li tnissel minnha nfisha xitla oħra li m'għandha x'taqsam xejn mar-razza tagħha. Fl-1920 f'waħda mid-dawriet tiegħi biex niġbor il-pjanti selvaġġi kont il-Gnejna u rajt għalqa li aktar kien fiha budebbus milli ful, u dan kien kollu mimli fjuri lest biex jimpesta għelieqi oħra. Fil-waqt rajt lill-gabillott ta' dik il-għalqa u wissejtu sabiex ineħħi mill-aktar fis dak il-budebbus, iżda dan għalkemm ma ħadnix biċ-ċajt, u qalli li aħna ma nafu xejn ħlief naqraw fil-kotba billi kien għadu jsostni li l-budebbus tagħmlu l-fula. Jien staqsejtu jekk hux miżżewweġ u weġibni li iva; staqsejtu wkoll jekk għandux tfal u qalli li kellu erbgħa. "Tajjeb wisq," għidtlu, "qatt kellek xi fenek jew nagħġa, flok tarbija?" — Bdn jidħak u qalli: "Dan kif jista' jkun?" "Mela, ħabib," weġibtu jien, "daqstant ieħor jista' jkun li l-ful jagħmel il-budebbus!" Dan il-bidwi li kien ftit bil-għaqal, malajr fehmha li minn pjanta ta' razza ma tistax toħroġ oħra ta' razza differenti, u qalli: "Iva, sinjur, qed iġġibni kapaċi; għandek raġun; mela, allura, dan kif isir?"—Jien għalhekk irrakkuntajtlu l-istorja tal-Budebbus, kemm jagħmel żerriegħa, u kif din toqgħod tistenna sakemm jarġa' jinżara' l-ful jew ħaxix ieħor tal-miżwed, u fost kollox, widdibtu ferm sabiex malli jaqla' l-budebbus *jaħarqu minnufih* għax inkella iżerragħ. Wara erba' snin irġajt mort għand l-istess gabillott u bi pjaċir tiegħi rajt l-effett tat-twissija li kont tajtu, jiġifieri illi l-għalqa din id-darba ftit kellha budebbus billi l-gabillott kien sama' milli għedtlu u mexa fuqu.

Issa jaqbel li ngħidu xi ħaġa fuq in-nisel tal-budebbus; x'inhu u kemm-il-xorta ta' budebbus għandna fil-Gżejjer tagħna. Il-Budebbus jagħmel mill-familja jew razza hekk imsejħa mill-Għorrief tal-Ħxejjex bl-isem ta' *Orobanchaceae*. Aktarx huma pjanti *ta' kull sena*, magħrufin bħala pjanti *parassiti*, jiġifieri li jgħixu minn fuq spallejn pjanta jew xitla oħra. Hemm bosta għamliet ta' budebbus; hemm budebbus għoli ħafna, hemm budebbus ta' daqs mezzan u hemm imbagħad budebbus li hu baxx. Il-budebbus huwa pjanta mingħajr weraq u, flok il-weraq issiblu bħal speċi ta' qxur imsejħin bl-Ingliż *scales;* il-għamla tal-fjur hija iktarx bħal dik ta' spiga, u mhux simmetrika. Dan il-fjur hu *ermafrodit*, jiġifieri għandu l-mara u r-raġel fuq l-istess fjur, u għaldaqshekk jista' jagħmel eluf ta' żerriegħa f'kull bastun. Iż-żerriegħa, meta taqa' fl-art, toqgħod tistenna dik il-pjanta li fuqha trid tgħix. Barra l-budebbus tal-ful u tal-piżelli, hemm oħrajn li fuqhom wieħed ftit jħabbel rasu. Ix-xorta ta' Budebbus li sa nsemmu issibhom fuq diversi pjanti oħra.

1. *Orobanche Cernua*. Loefl. Issibu fuq il-Lellux (*Chrisantemum Segetum*) u fuq id Daisy (*Chrisantemum frutescens*).

2. *Orobanche Crenata*. Forksal. Dan hu x-xorta ta' budebbus li nsibu mal-ful, piżelli u xi legumi oħra.

3. *Orobanche Pickridis*. Schultz. Insibuh fuq ix-Xewk l-Abjad (*Lupsia Galactitis*) fuq diversi speċi ta' ġilbiena selvaġġa (*Vicia sativa*, var. cuneata. Vicia Narbonensis) u fuq zfennarija selvaġġa (*Daucus Carota*).

4. *Orobanche Minor*. Sutt. Issibu aktarx fuq ix-xewk, l-iktar fuq ix-xewk l-abjad.

5. *Orobanche Versicolor*. Schultz. Dan insibuh fuq ħxejjex bħalma huma l-Bebuna, ix-Xorbebb (*Inula Chritmoides*) u fuq pjanti oħra bħalma huma l-Maxxita (*Scandex Pectem Veneris*) fuq *Ħaxixet it-Trieraħ* (*Tordylium Apulum*) u fuq il-Ħaxixa Ingliża.

6. *Orobanche Densiflora*. Salzm. Insibuh aktarx qrib il-baħar bħal Bajjiet il-Bir, Marfa u Għadira. Jikber fuq l-egħruq ta' xorta ta' Qrempuċ (*Lotus Pusillus*).

7. *Orobanche Hederae*. Vauch. Issibu l-Buskett, fiċ-ċimiterji, Sant'Anton, l-Argotti, taħt Puturjal u fuq l-egħruq tal-Liedna (*Hedera Helix*).

8. *Kopsia Muteli* (f. Schultz) Beg. Budebbus wisq komuni li ssibu fuq il-Ħaxixa Ingliża, fuq il-lellux, fuq il-Ġeranju u fuq Għajn il-Baqra (*Asteriscus Aquaticus*).

9. *Kopsia Lavadulacea* (Reichenb.) Caruel. Insibuh f'bosta postijiet bħal San Pawl il-Baħar, Wied Babu, Wied Żnuber, Mellieħa. Dan il-budebbus aktarx insibuh fuq is-Silla Selvaġġa (*Psoralea Bituminosa*).

Dawn ix-xorta ta' budebbus li semmejna għalkemm mhumiex komuni daqs il-budebbus tal-ful, huma jagħmlu l-istess ħsara, għalhekk ukoll meta naraw minn dawn ix-xorta ta' budebbus għandna minnufih neqirduhom.

Aħna l-Maltin lil dawn ix-xorta kollha ta' budebbus insejħulhom bl-isem ta' *Budebbus* mingħajr ma nagħżluhom b'isem ieħor wieħed mill-ieħor. L-isem tal-Budebbus bl-Ingliż huwa *Broom rape*.

NOTA.—Il-Gvern dan l-aħħar ħareġ **Avviż (Notifikazzjoni tal-Gvern Nru. 31 ta' l-24 ta' Jannar, 1944) li jgħid** li kull min għandu għalqa miżrugħa bil-ful, **fażola, piżelli** jew ġilbiena, għandu jaqla' mill-egħruq **ix-xitel kollu tal-budebbus** u, wara li jaqilgħu, jeqirdu billi **jaħarqu.**

Hemm pieni qawwija għal min ma jobdix **din l-ordni.**

———:x:———

AVVIŻI

SELF TA' ĦADDIEMA TAR-RABA'. — Ngħarrfu lill-bdiewa u lil kull min għandu ġnien illi issa saret riforma fin-nies li jaħdmu r-raba' fl-Għammieri u kull min ikollu bżonn ta' ħaddiem minn dawn in-nies għandu jitlob direttament lill-Aġent Suprintendent tal-Qasam tal-Għammieri jew b'mezz ta' l-Uffiċċju tal-Biedja tad-Distrett. Il-ħlas huwa 10s. kuljum għal kull ħaddiem u ebda ħaddiem ma jkun jista' jissellef għax-xogħol għal iżjed minn sebat ijiem f'kull xahar.

ĠEBEL GĦAL FILATI TAL-ĦITAN. — Sa nhar il-Ġimgħa, it-3 ta' Marzu, 1944, l-Uffiċċju tal-Biedja, l-Għammieri, jirċievi offerti għal provvista ta' ġebel (*coping*) minġur u mhux minġur u għat-tqegħid ta' dan il-ġebel (*coping*) għal filati ta' ħitan. Min irid ikun jaf xi dettalji oħra jistaqsi fl-Uffiċċju tal-Biedja, l-Għammieri, minn fejn ukoll jistgħu jittieħdu l-formuli ta' l-offerti.

TREĠĠIGĦ LURA TA' XKEJJER. — Niġbdu l-attenzjoni ta' dawk li jbigħu l-ħaxix u ta' nies oħra li jinneguzjaw fil-prodotti tar-raba' fuq dak li tgħid in-Notifikazzjoni tal-Gvern Nru. 23 tat-18 ta' Jannar, 1944, li tistabbilixxi piena ta' 2s. 6d. għal kull xkora jekk xi ħadd ma jraġġax lura lill-awtorità jew lid-Dipartiment tal-Gvern ta' Malta fi żmien ta' xahrejn l-ixkejjer battala li fihom jingħata jew jiġi ikkunsinnat xi oġġett.

MTIEĦEN TAR-RIĦ GĦALL-IRFIGĦ TA' L-ILMA. — Bħalissa jistgħu jinġiebu mill-Ingilterra Mtieħen tar-Riħ għall-Irfigħ ta' l-Ilma ta' Fabbrika Ingliża, bil-prezz ta' madwar £300 il-waħda mwassla sa Malta. Il-makna hija kompluta b'torri ta' 60 pied għoli, bi qlugħ ta' 18-il pied tul minn tarf sa tarf u ittalla' għoli ta' 130 pied. Meta taħdem b'pumpjatura ta' 20 ġibda doppja fil-minuta, hija ittalla' kwantità ta' ilma ta' madwar 800 gallun ilma fis-siegħa. Min għandu interess li jixtri xi waħda minn dawn l-imtieħen ta' l-ilma jista' jmur jinkiteb għand l-Uffiċċjal tal-Biedja tad-Distrett tiegħu. Jekk ikun hemm numru biżżejjed ta' bdiewa li jikbtu għal xi mitħna tar-riħ minn dawn tinbagħat ordni għal dawk l-imtieħen kollha li jintalbu u li nistennew li mbagħad jaslu f'madwar sitt xhur. Qabel ma tinbagħat l-ordni, il-bdiewa jkollhom jiddepożitaw is-somma ta' £50 bħala pleġġ tal-prezz kollu u tat-trasport.